

การศึกษาเรื่องทาสในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

นางสาวพงษ์เนียม ทองพงษ์เนียม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2526

ISBN 974-562-209-5

007762

I 16584594

A Study of Thai Slavery During the Bangkok Period

Miss Pongniam Tongpongniam

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1983

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเรื่องทาสในสมัยรัตนโกสินทร์

โดย นางสาวพงษ์เนียม ทองพงษ์เนียม

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจარი

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

สุพจน์ บุณาค
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุพจน์ บุณาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ธัญญา สาระยา
..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธัญญา สาระยา)

บุษกร กาญจนจარი
..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุษกร กาญจนจარი)

ชาติชาย วัฒนานนท์
..... กรรมการ
(ดร. ชาติชาย วัฒนานนท์)

สุเนตร รุคินทรานนท์
..... กรรมการ
(อาจารย์ สุเนตร รุคินทรานนท์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเรื่องทาสในสมัยรัตนโกสินทร์
ชื่อนิสิต นางสาว พงษ์เนียน ทองพงษ์เนียน
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มุขกร กาญจนจาวี
ภาควิชา ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา 2525

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ เรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาลักษณะเฉพาะตัวของระบบทาสของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ บั้จจัยซึ่งส่งเสริมการเปลี่ยนสถานะเป็นทาสตลอดจนความเปลี่ยนแปลงในระบบทาสในช่วงเวลาตั้งแต่แรกตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งมีการเลิกทาสในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากการวิจัยพบว่าทาสของไทยส่วนใหญ่นั้นมิได้เป็นสถานะที่ตายตัว และมีการเคลื่อนย้ายสถานะเปลี่ยนสถานะจากไทเป็นทาสและจากทาสเป็นไทได้ แม้แต่ทาสซึ่งจักอยู่ในประเภทที่ชื่ออิสรภาพคืนไม่ได้ เช่น ทาสเชลย หรือทาสที่มีความผิดต่อแผ่นดินในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ก็มีการผ่อนผันกฎเกณฑ์ให้ชื่ออิสรภาพคืนได้ ทาสมีฐานะเสมือนทาสรับใช้หรือสินประกันในการกุ้ยม

ผู้ครอบครองทาสส่วนใหญ่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะได้แก่ชนชั้นมูลนายซึ่งทาสในความครอบครองส่วนใหญ่จะเป็นส่วนหนึ่งของคนในสังกัดตามระบบการควบคุมกำลังคนมูลนายเป็นผู้ที่ได้ผลประโยชน์จากระบบการควบคุมกำลังคนอย่างเพียงพอแล้ว ทั้งนี้ทาสจึงเป็นเสมือนบริวารและไม่มีเป็นภาระ ผู้ครอบครองทาสที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นผู้ใหญ่อาชีพยังคงนับเป็นส่วนน้อย

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสืบเนื่องจากการอพยพเข้ามาของชาวจีนจำนวนมาก การทวิบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนตลอดจนการทำสนธิสัญญาเบาวริงและสนธิสัญญาในลักษณะ

เกี่ยวกับประเทศตะวันตกอื่น ๆ ยังผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบทาส ลักษณะของ
ผู้ครอบครองทาสเปลี่ยนไปจากเดิม กล่าวคือชนชั้นขุนนางซึ่งเคยเป็นผู้ครอบครองทาสส่วนใหญ่
กลับลดความสำคัญลง และต้องการปลดทาสระของควรมีเลิกทาส ในทางตรงข้ามกลุ่มผู้ให้
อาชีพซึ่งเคยเป็นผู้ครอบครองทาสส่วนน้อยกลับมีบทบาทเพิ่มขึ้น การแสวงหาทาสก็เพื่อ
ใช้ประโยชน์จากทาสเหล่านั้นจึงปรากฏความเข้มงวดและทารุณต่อทาสโดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อย่างไรก็ตามแม้เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าแนวความคิดตะวันตกที่ว่าระบบทาสสะท้อน
ความป่าเถื่อนทางสังคมจะมีส่วนที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราช
ดำริที่จะเลิกทาส แต่แท้จริงแล้ว ปัจจัยภายในมีความสำคัญมากกว่าต่อพระราชมาริในเรื่องนี้
กล่าวคือในรัชสมัยของพระองค์ ระบบทาสได้กลายเป็นระบบที่หมกประโยชน์ ก่อปัญหาความมุง
ยาก และเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title A Study of Thai Slavery During the Bangkok
Period
Name Miss Pongnian Tongpongniam
Thesis Advisor Assistant Professor Busakorn Karnnanachari Ph.D.
Department History
Academic Year 1982

ABSTRACT

This thesis is a study of the characteristics pertaining to Thai slavery during the Bangkok period as well as factors which encouraged the change of status to that of a slave. It also analyses changes within Thai slavery from the beginning of the Bangkok period until it was finally abolished by King Chulalongkorn.

It is found that in most cases Thai slavery was not a rigid status. There appeared constant mobility between the status of a free man and that of a slave. Even unredeemable slave such as war captives or those condemned of treason were given the opportunity to redeem themselves during the early Bangkok period. Thai slaves were then regarded as a form of chattels or collaterals.

During the early Bangkok period the main slave owners were the mun nai or the ruling class whose slaves were mainly part of men assigned under their control within the traditional system of control of manpower. As the ruling class derived ample benefit from this system, their slaves were regarded as retainers and were not considered a burden. However, there existed another group of slave owners which were of much less significance than the former. These were more or less professional money lenders.

Economic changes resulting from the influx of the Chinese, their growing predominance in economic fields, as well as the Bowring treaty and treaties of the same nature with other western countries had considerable effects on Thai slavery. The most striking feature is the change in the nature of slave owners. The ruling class, no longer the main slave owners, regarded their slaves as undesirable burden. On the other hand, the former small group of money-lenders expanded both in number and in significance. In return, they demanded compensation and exaction from their debt slaves. It is not surprising, there-

fore, that we find evidence of cruelty and rigidity especially during the reign of King Chulalongkorn.

It is undeniable that western concept which condemned slavery was partly responsible for the King's decision to abolish slavery. But it should be emphasized that internal factors were indeed the main incentives. By his reign slavery had become futile, vexatious and an obstacle to his efforts towards development in various fields.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้เกิดจาก ความกรุณา ความรัก และความหวังดี ของ คร. บุญกร กาญจนจारी ผู้ซึ่งกรุณารับเป็น อาจารย์ที่ปรึกษาตลอดจนตรวจแก้ไข วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความอดทน และความปรารถนาดีคือศิษย์ตลอดมา ผู้เขียนขอจงจำและ ระลึกถึงพระคุณของท่านอาจารย์ อย่างสูงสุด

ความรัก ความห่วงใยจากพ่อ แม่ และยาย ซึ่งให้ความสนับสนุนทั้งทางค่าน้ำใจ และกำลังใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นแรงผลักดันให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ดูสว่างไปได้ ผู้เขียนขอระลึก ถึงพระคุณของท่านทั้งสามไว้ ณ ที่นี้

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ธิติมา พิทักษ์ไพโรจน์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คร. ธิกา สารระยา ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่ผู้เขียน
กราบขอบพระคุณคณะกรรมการทุกท่านที่กรุณาตรวจแก้ไข วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ความช่วยเหลือ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ความรักความเข้าใจ กำลังใจ และ ความห่วงใยจากพี่ ๆ และเพื่อน คือ อูราลักษณ์ สุจิตต์วัฒนะ ระวีวรรณ ภาคพรต อุษา ชัยโรจน์ชัย วันเพ็ญ สุจิตต์โค อัญชลี สุสายันท์ ณัชชา เลหาศรีนาถ และอุษณีย์ รังไชย มีส่วนสำคัญมากสำหรับความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องวาริชญาณ และหอจดหมายเหตุแห่งชาติทุกท่านที่ให้ความ เอื้อเฟื้อและความช่วยเหลือในการค้นคว้าเป็นอย่างคึกคักตลอดมา ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด ศยามสมาคม หอสมุดคำรงราชานุภาพ หอวิทยบริการ และห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย สำหรับความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ

ท้ายที่สุด ผู้เขียนขอขอบคุณคณะพิมพ์ทุกท่านที่กรุณาพิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ด้วยความ ตั้งใจและอดทน

พงษ์เนียม ทองพงษ์เนียม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ญ
บทนำ	1
บทที่	
1 ระบบทาสในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนคั่นก่อนการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง	5
ก. ลักษณะทาส	6
1. ทาสสินไถ่	6
1.1 ทาสซาคคา	6
1.2 ทาสชายฉลาก	6
2. ทาสเชลย	13
3. ทาสจากการค้าภายนอก	15
4. ทาสจากการลงโทษโดยศาลในลักษณะต่างๆ	17
4.1 ทาสจากหนี้สิน	17
4.2 ทาสจากการวิวาห์	21
4.3 ทาสจากการเสียค่าปรับ	22
ข. ปัจจัยที่ส่งเสริมการเปลี่ยนสถานะเป็นทาส	24
1. ปัจจัยจากระบบไพร่และการเกณฑ์แรงงาน	24
2. ปัจจัยจากการพนันและอบายมุข	29
3. ปัจจัยจากสภาวะทางเศรษฐกิจ	35
ค. ขอบเขตและความสำคัญของทาสทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ..	40

2. ความเปลี่ยนแปลงทางการ เมืองและเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อระบบทาส.....	48
ก. การเปลี่ยนแปลงทางการ เมืองบางประการ.....	48
ข. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ.....	49
1. การขยายตัวของการผลิตและการค้าข้าว.....	51
2. การเพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีน.....	59
3. เศรษฐกิจเงินตรา.....	61
4. การเพิ่มค่าของที่ดิน.....	64
3. ความคลี่คลายของระบบทาสภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาวริง.....	69
ก. แนวโน้มอุปสงค์ (demand) การครอบครองทาสเริ่มลดลง.....	69
ข. ความตกต่ำของเจ้านายเชื้อพระวงศ์บางส่วน.....	80
ค. การนำทาสเป็นโสเภณี.....	86
ง. ความสัมพันธ์ระหว่างนายเงินและทาส.....	92
4. ปัญหาในห่วงโซ่ของระบบทาสและปัญหาจากกฎหมายซึ่ง เป็นขั้นตอนของการ เลิกทาส...	97
ก. ลักษณะเฉพาะตัวบางประการของระบบทาสในสมัยรัตนโกสินทร์.....	97
ข. การเปลี่ยนแปลงและแก้ไขกฎหมายเงื่อนไขระบบทาสของไทยก่อนรัชกาลที่ 5..	99
1. การเปลี่ยนแปลงแก้ไขเงื่อนไขและกฎหมายในระบบทาสก่อนการ	
เปิดการค้ากับประเทศตะวันตก (พ.ศ. 2398).....	99
2. การเปลี่ยนแปลงแก้ไขระบบทาสภายหลังการ เปิดการค้ากับประเทศ	
ตะวันตก.....	100
ค. ปัญหาความยุ่งยากอันเนื่องมาจากระบบทาสและความเสื่อมความนิยมหรือลด	
อุปสงค์ (demand) การครอบครองทาสลง.....	102
1. ปัญหาความยุ่งยากอันเนื่องจากระบบทาส.....	102
2. การเสื่อมความนิยมหรือลดความข้องการ ในการควบคุมทาสของ	
มูลนาย.....	105

ง. ปัญหาจากกฎหมายซึ่งเป็นขั้นตอนของการ เลิกทาส.....	107
1. การแก้ไขตัวบทกฎหมายที่จะป้องกันไม่ให้ไท เปลี่ยน สถานะเป็นทาส.....	107
2. การแก้ไขตัวบทกฎหมายที่จะช่วยให้ทาสหลุดพ้นค่าตัวออกเป็นไท และปัญหาจากการแก้ไขดังกล่าว.....	107
บทสรุป	117
บรรณานุกรม	120
ภาคผนวก	133
ประวัติผู้เขียน.....	140

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย